

СОЦИОЛОГИЯ ИЛИМДЕРИ
СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ
SOCIOLOGICAL SCIENCES

Меңдибаев Н.

**АЙЫЛДЫК ЖАШООЧУЛАРДЫН АБАЛЫ АЙМАКТАРДЫН
ӨНҮГҮҮСҮНҮН КӨРСӨТКҮЧҮ КАТАРЫ**

Мендибаев Н.

**СОСТОЯНИЕ ЖИЗНИ СЕЛЬСКИХ ЖИТЕЛЕЙ КАК
ПОКАЗАТЕЛЬ РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ**

N. Mendibaev

**THE STATE OF LIFE RURAL RESIDENTS AS INDICATOR
OF DEVELOPMENT OF THE REGIONS**

УДК: 316.334.55

Бул макалада Кыргызстандын айылдык жашоосунун абалы аймактардын өнүгүүсүнүн көрсөткүчү катары экендигине талдоо жасалып, андагы Кыргызстандын айыл аймактарынын өнүгүшү - бул мамлекеттин стратегиясынын курамдык органикалык бир бөлүгү катары кароо зарыл экендиги эске алынат. Ушуга байланыштуу аймактардагы калктын бүткүл жашоо-турмушу көп жагынан калктын өзүнөн, жеке адамдардан жана үй чарбакерлеринен, социалдык топтордон жана уюмдардан ошондой эле аймактык мамлекеттик башкаруу органдарына байланыштуу экендиги белгиленип, азыркы өзгөрүлмөлүү коомдо айыл жериндеги калктын жашоосунун ал-акыбалын жогорулатуу орчундуу маселелерден болуп эсептелет. Андыктан айылдын экономикасынын бекем жана динамикалык өнүгүүсү – бул эбегейсиз зор айыл аймактарынын калкын сактап калуунун кепилдиги жана негизи. Анын кыйроосу айылдардын жана кыштактардын жок болуп кетүүсүнө жана жерлердин чарбалык жактан бүлүнүп жок болуусуна алып келет. Мына ошондон улам соңку жылдары мамлекеттик саясат аймактарды өнүктүрүүнү артыкчылык катары баалап келүүдө.

Негизги сөздөр: айыл, айылдын абалы, айылдык аймак, аймактык өнүгүү, социалдык абалы, социалдык көйгөй, аймактык көйгөйлөр, аймактык макам.

В данной статье рассматривается состояние жизни сельских жителей как показатель развития сельских территорий, а также в нем учитывается необходимость рассматривания территории Кыргызстана как органической составной частью стратегии государства. В связи с этим, что вся жизнедеятельность населения регионов во многом зависит как от самого населения – индивидов и домохозяйств, социальных групп и организаций, так и от ор-

ганов регионального государственного управления. Поэтому высокое качество жизни своих граждан является залогом устойчивого развития местных сообществ и основой ликвидации социальных проблем. Крепкая и динамично развивающаяся экономика села – это основа, залог сохранения населения громадных сельских территорий. Ее развал ведет к исчезновению сел и деревень, хозяйственному опустошению местности. Поэтому в последние годы в качестве приоритета государственная политика рассматривает развитие сельских территорий как превосходное направление.

Ключевые слова: село, состояние села, сельский регион, региональное развитие, социальное положение, социальная проблема, региональные проблемы, региональный статус.

This article discusses the state of life of rural residents as an indicator of the development of rural territories, and it also takes into account that it is necessary to consider the territory of Kyrgyzstan as an organic component of the state's strategy. In this regard, the whole life of the population of regions is largely dependent on the very population - individuals and households, social groups and organizations, as well as regional governments. Therefore, the high quality of life of its citizens is the key to sustainable development of local communities and the basis for eliminating social problems. A strong and dynamically developing rural economy is the basis, the key to preserving the population of vast rural territories. Its collapse leads to the disappearance of villages and villages, economic devastation of the area. Therefore, in recent years, as a priority, state policy considers the development of rural areas as an excellent direction.

Key words: village, state of villages, rural region, regional development, social status, social problem, regional problems, regional status.

Соңку мезгилдерде аймактардын макамын мүнөздөөгө өткөн учурда аймактардын калкынын бүткүл жашоо-турмушу көп жагынан калктын өзүнөн, жеке адамдардан жана үй чарбакерлеринен, социалдык топтордон жана уюмдардан ошондой эле аймактык мамлекеттик башкаруу органдарына байланыштуу экендиги айдан ачык. Азыркы өзгөрүлмөлүү коомдо айыл жериндеги калктын жашоосунун алкакыбалын жогорулатуу орчундуу маселелерден болуп калды.

Калктын 67 пайызга жакыны айыл жергесинде жашайт жана экономикада эмгекке жарамдуу калктын 32 пайызга жакыны айыл чарбасына туура келет. Айыл чарбасында иштеген кызматкерлердин орточо саны 716 миңден ашуун адамды түзөт. Өлкөнүн ИДПсындагы айыл чарбасындагы үлүшү 15 пайызга жакынды түзөт. Ушул себептен айыл чарба продукциясын өндүрүүгө жана кайра иштетүүгө мамлекеттик колдоо көрсөтүү экспорттук саясаттын артыкчылыктарына багыттарынан болууга тийиш [1].

Айыл аймактарынын өнүгүүсүнүн саясий жагдайы биринчи кезекте мамлекеттин аймактык бүтүндүгүн жана өлкөдөгү саясий туруктуулукту сактоодо турат. Айылдын экономикасынын бекем жана динамикалык өнүгүүсү – бул эбегейсиз зор айыл аймактарынын калкын сактап калуунун кепилдиги жана негизи болуп эсептелет. Анын кыйроосу айылдардын жана кыштактардын жок болуп кетүүсүнө жана жерлердин чарбалык жактан бүлүнүп жок болуусуна алып келет. Мына ошондон улам соңку жылдары мамлекеттик саясат аймактарды өнүктүрүүнү артыкчылык катары коюп келүүдө [2].

Аймактык жаатта өндүрүштүн, кызмат көрсөтүүлөрдүн төмөндөшүнүн деңгээли менен факторлору кескин айырмаланып турат. Ошондуктан аймактардын көйгөйлөрү өлкөнүн өнүгүшү менен элдин жыргалчылыгына түздөн-түз таасир этет. Ушуга байланыштуу 2018-жыл Кыргызстандын аймактарын өнүктүрүү жылы деп жарыяланган. Иш пландарына аймактарды өнүктүрүүнүн салттуу чаралары менен катар жаңы иштелип чыккан иш-аракеттер да киргизилген. Салттуу иш-чаралардын ичинде орто жана чакан ишкердикти өнүктүрүү, жолдорду, билим берүү мекемелерин куруу, ичүүчү суу жана маалыматтык кызматтар менен камсыздоо аракеттери бар. Көбүрөөк кызыгууну акыркы 20 жылдын ичиндеги саясий баталыялардан улам Кыргызстандын айрым саясатчылары көңүл бурбай, таптакыр унутта калтырган иш-чаралар жаратууда.

Кыргыз Республикасынын Президенти тутум-

дук мүнөзгө ээ эки чоң көйгөйдү белгилеген: Биринчиси – аймактардын өнүгүшүндө дисбаланс бар. Бул болсо, бюджеттик жана инвестициялык каражаттардын кайсы бир эл өкүлү же жогорку кызматтагы аткаминердин таасири алдында алардын туулуп-өскөн аймагына же айылына багытталып жаткандыгы менен байланыштуу. Натыйжада эч кандай мектеп же оорукана салынбаган айылдар менен райондор көбөйүүдө. Башкача айтканда кээ бир жерлерге абдан көп инвестиция жумшалууда, кээси болсо куру калууда.

Экинчи көйгөй – борбордо жана ар кайсы жерлерде бийлик органдары менен башкаруу органдарынын өз ара аракеттешүүсүнүн калыптанып калган практикасы маанилүү оңдоп-түздөөлөргө муктаж. Жөнөкөй тил менен айтканда, мамлекеттик органдар менен катар эле, чет өлкөлүк жана эл аралык уюмдардын долбоорлору тарабынан аткарылган бир катар кийлигишүүлөрдүн натыйжасында пайда болгон башкаруу системасы жер-жерлердеги реалийлерге дал келбейт. Реформаторлор кез-кезде гана жергиликтүү калк менен тегерек столдо жолугушуп коюп, калган учурда өздөрүнүн отчеттору менен алек. Ошондуктан, түрдүү багыттагы реформаторлор өзүнчө, жергиликтүү бийлик - өзүнчө, ал эми өлкөнүн жарандары болсо өздөрүнүн жашоосу менен алек [3]. Андыктан аймактардагы абал өзгөчө көңүл бурууну талап кылууда. Ошондуктан мындан аркы реформалоо программаларын иштеп чыгууда төмөнкүлөрдү эске алуу зарыл:

- жаратылыштык-ресурстук потенциалы боюнча аймактарды адистештирүү;
- аймактардагы экономиканын түзүлүшүнүн өнүгүшүнө алып келген республикалык функцияларды (коргоо, тышкы экономикалык ж.б.) аткаруу;
- транспорттук коромжулар менен жумушчу күчүн кайталап даярдоо багытында чыгымдардагы айырмачылыктарды аныктаган аймактын географиялык абалы.

Ошондой эле дагы бир маанилүү, перспективдүү багыт катары аймактарды территориялык жактан уюштуруу жана аймак аралык кызматташууну күчөтүү иш-аракеттери эсептелет.

Аймактардын экономикалык кызматташуусун активдештирүү ченемдик-укуктук документтердин үстүндө иш жүргүзүү менен да коштолушу керек. Транспорт, маалымат тармагы жана башка инфратүзүмдү өнүктүрүү боюнча иштерди да андан ары улантуу талап кылынат. Мындай ыкмаларды колдонуу аймак аралык кызматташууну мамлекеттик жөн-

гө салуу механизминин концепциясын иштеп чыгууга мүмкүнчүлүк жаратат. Анын ишке ашырылышы аймактардын ортосундагы байланышты бекемдеп, алардын өнүгүшүндөгү негативдүү тенденцияларды жеңип чыгууга жардам берет.

Мамлекеттик органдар ар түрдүү аймактардын параметрлерин теңөөгө, бирдейлештирүүгө же алардын жеке активдүүлүгүн аймактарды өнүктүрүүгө багыттоого умтулат, же болбосо ар бир аймактын өнүгүү жолуна ылайык өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен мындай стратегияны айкалыштырган багытка багыттайт. Аймактык органдар муниципалдык органдарды өзүнө тартуу менен өзүнүн стратегиясын жана тактикасын түзүп аны жалпы мамлекеттик тактика менен шайкеш келтирет. Инсандын эркин өнүгүшү демократия жана жарандык коом калктын турмуш жыргалчылыгынын өсүшү өнүгүүгө, бүтүндүккө жана мамлекет менен коомдун коопсуздугуна аймактардын салымы ар түрдүү стратегиялардын натыйжалуулугунун комплекстүү критерийи болуп кызмат кылат.

Илимпоздор адилет белгилегендей, аймактык өнүгүү социалдык-аймактык жамааттын өзгөчөлүгүн, анын социомаданий мүмкүнчүлүгүн, өз алдынчалыгын сактоо зарылчылыгы менен байланышкан. Бул чектеш аймактар менен байланыш түзүү аймактар аралык бирикмелерди өнүктүрүү, аймактын социомаданий өзгөчөлүктөрүнө көңүл бурууну жогорулатууну биринчи планга коюп жаткан азыркы ааламдашуу жараяндарынын контекстинде алганда өзгөчө мааниге ээ болот.

«Региондорду өнүктүрүү жылы» деп жарыяланган 2018-жыл жана андагы негизги иш-аракет аймактарды өнүктүрүүгө, жаңы жумушчу орундарды түзүүгө, айыл жеринде ишкерликти өнүктүрүүгө жагымдуу шарттарды түзүүгө багытталган болсо, быйылкы 2019-жыл аймактарды мындан ары өнүктүрүү жана коомдун күнүмдүк турмушуна жаңы технологияларды киргизүү максатында «Региондорду өнүктүрүү жана өлкөнү санариптештирүү жылы» деп белгилегенип, кийинки жылдары өлкөнүн бардык региондорунда, бүткүл өлкөнүн масштабында жаңы технологияларды колдонуп, өнүгүү темпине жаңы дем-күч берет деп көрсөтүлгөн [4].

Кыргызстандын айыл аймактарынын совет мезгилинен кийинки өнүгүшүн экономикалык жактан өлчөгөн учурда төмөнкүдөй өзгөчөлүктөр байкалат. Аймактык дүң продуктунун (АДП) түзүлүшүндө агрардык өндүрүш, курулуш өндүрүшү, тамак-аш азыктарын өндүрүү ж.б. азыктарды чыгаруу кыйла

чоң үлүшкө ээ. Агрардык өндүрүштү туура уюштурсак айыл аймактарынын келечеги – өнөр жай жана айыл чарба өндүрүшүн өнүктүрүү, инновациялык технологияларды активдүү пайдалануу менен байланышкандыгын ырастоого болот.

Аймактарды ийгиликтүү өнүктүрүү Кыргызстанды ийгиликтүү өнүктүрүүнүн кепилдиги болуп эсептелет. Өлкөнүн шаарлары жана калктуу конуштары туруктуу, коопсуз жана өлкөнүн жарандарынын жашоосу үчүн ыңгайлуу болушу керек. Аймактарды өнүктүрүүнүн максаты – аймактар менен борбордун экономикалык жана социалдык өнүгүүсүндөгү дифференциацияны кыскартуу, алардын финансылык абалын бекемдөө, андагы жашаган тургундардын жашоосун комфорттуу кылуу болуп саналат. Аймактар өндүрүштүн жана керектөөнүн сарамжалдуу моделдерин түзүүгө муктаж, бул моделдер өлкөдөгү экономикалык мейкиндикке интеграциялоого, зарыл болгон адамдык, инфраструктуралык, экономикалык ресурстар менен камсыз кылууга, туруктуу иштеген социалдык инфраструктурага ээ болууга жана башка аймактар менен катар эле калктын мамлекеттик жана муниципалдык кызмат көрсөтүүлөрдү алуусуна мүмкүндүк берет. Аймактарды өнүктүрүүнүн максаттарына жетишүү жана ишке ашыруунун негизги багыттары аймактык башкаруунун натыйжалуулугун көтөрүүнү жана аймактагы социалдык-экономикалык комплексти түзүүнү жана анын туруктуу иштөөсүн камсыз кылууну камтыйт [5].

Аймактардын экономикалык жактан текши эмес өнүгүшү калктын турмуш шарттарынын мүнөздөмөлөрүнүн маселелеринде өзгөчө ролго ээ. Соңку жылдарда айыл аймактарынын социалдык чөйрөсүндө балдардын төрөлүшү кыйла өскөндүгү, өлүм житим бир аз азайгандыгы жана жашоо узактыгынын күтүлгөн өсүшү жай баракат жүрүп тургандыгы маанилүү болуп эсептелет. Мында миграциялык агым көбөйүп келип турукташууда урбанизация жана шаар калкынын өсүп жатышы бул кубулуштагы мүнөздүү көрүнүш болуп саналат.

Кыргызстандын айыл калкынын жайгашуу формалары катуу өзгөрдү. Айыл калкы келечектүү шаар конуштарына акырындап топтолууда. Урбанизация айыл-кыштактын социалдык келечек келбетин көбүрөөк аныктап калды. Айылдардын социалдык өнүгүшүнө, ошондой эле индустриялаштыруу, урбанизация жана интеграция шартында анын өнүгүү келечегине талдоо жасоолор мындай өнүгүү техникалык, экономикалык рухий жана социалдык чөйрөлөрдү бирдиктүү байланышта комплекстүү мерчемдөөнү

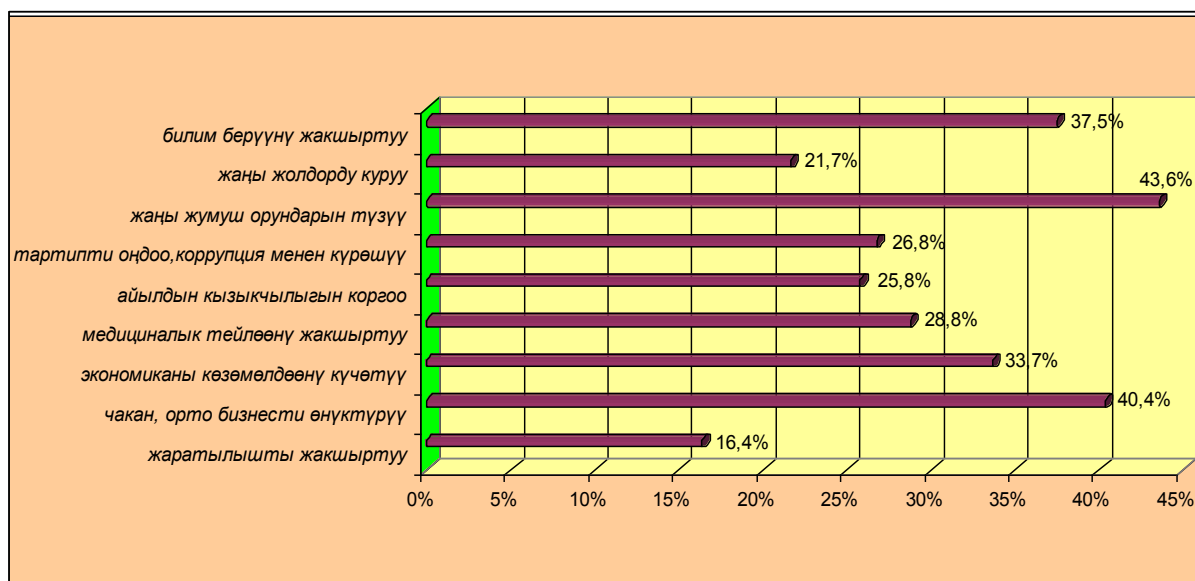
талап кыла тургандыгын көрсөтүп жатат.

Кыргызстандын айылдарынын экономикалык жана социалдык өнүгүшүн пландаштырууда калкты жайгаштыруу маселелери өтө татаал көйгөйлөрдүн бири катары бөтөнчө маанилүү роль ойноп жатат. Айыл-кыштактардын жекече турак-жай фондусу негизги фонд болуп саналат. Азыркы учурда жекече турак-жай курулушу, калктуу конуштардагы турак-жай курулушунун жалпы көлөмүнүн 70 пайыздан ашыгын түзөт. Айыл калкынын көпчүлүк каада-салттары али жашап жатат. Ошондуктан калкты жайгаштыруунун жаңы системасын түзүү жана өнүктүрүү салыштырмалуу алганда узак жараян.

Статистикалык маалыматтарга караганда айыл аймактарында жаңычылдык индекси орточо республика боюнча алгандагыдан абдан төмөн, бул илимий чөйрөдө иштеген калктын үлүшү боюнча аныкталат. Ошол учурда айыл областарында бир катар факторлор жаңычылдык жараяндардын өнүгүшүнө тоскоол болууда эң оболу жетишсиз өнүккөн жаңычылдык инфраструктура, ал жараянды башкаруунун натыйжасыздыгы, агро ишканалардын жаңычылыкты жакшы кабыл албай жатышы ушундай факторлорго кирет. Буга байланыштуу айыл аймактарынын өнүктүрүү стратегиясы “кууп жетүүчү” катары мүнөздөөгө болот.

Диаграмма 1

Айылдыктардын пикири боюнча айылдагы жашоо абалын жакшыртуу боюнча зарыл болгон иш-чаралар, сурамжылангандарга карата % менен

Кыргыз республикасынын айыл аймактарынын социомаданий динамикасынын айрым тенденцияларын белгилеп, айыл аймактарынын мүмкүнчүлүгүн арттыруунун негизги тоскоолдуктарын аныктоо зарыл. Бул жерде айыл аймактарынын калкынын орчундуу социалдык көйгөйлөрүнө баа берүүгө кайрылуунун мааниси бар. Биздин изилдөөлөрүбүзгө ылайык бүгүнкү күндө эмгек рыногун рационалдуу уюштура албагандыгы эмес, калктын жашоо деңгээлинин кыйла төмөндөп кетиши, жумуш издеп орун которуштуруудагы агым, айыл жеринен квалификациялуу кадрлардын кетип жатышы актуалдуу маселелерге айланууда.

Айылдын социомаданий келбетин изилдөөдө биздин изилдөөлөрүбүздүн натыйжасы көрсөткөндөй айылдыктардын пикири боюнча жашоо абалын жакшыртуунун негизги чаралары болуп төмөнкүлөр эсептелет: сурамжылангандардын 43,6% - “жаңы жумуш орундарын түзүү”, 40,4% - “чакан жана орто ишкердикти өнүктүрүү”, 37,5% - “билим берүүнү жакшыртуу”, 26,8% - “тартипти орнотуу, криминал, коррупция менен күрөшүү”, 28,8% - “медициналык тейлөөнү жакшыртуу”, 21,7% - “жаңы жолдорду куруу”, 33,7% - “экономикага мамлекеттик көзөмөлдөөнү күчөтүү”, 16,4% - “жаратылышты коргоо, көрктөндүрүү” - деп белгилешкен (диаграмма 1).

Айылдыктарды негизинен калкты жумуш менен камсыз кылуу, социалдык тейлөө, жеке жана коомдук коопсуздук маселелери тынчсыздандырат, бул болсо өлкөдөгү жалпы мүнөздүү багытка шайкеш келет. Ошол эле учурда айылдыктарды экономиканы жөнгө салуу маселеси да тынчсыздандырат, анткени ал социалдык маселелерди чечүүгө түздөн-түз таасир берет.

Натыйжалардын маалыматтарына таянганда социомаданий өзгөчөлүктөрдү жана анын социалдык, экономикалык, социомаданий потенциалдарын эске алуу менен айылды модернизациялоонун жолдору жана формулалары жөнүндөгү маселелер актуалдуу. Бул маселелердин чечилиши республиканын айылдарын модернизациялоонун стратегиясын ишке ашырууга түзөтүү киргизүү үчүн зарыл.

Республиканын айыл аймактарынын өзгөчөлүктөрүн, алардын инвестициялык жарактуулугун, айылдын адам потенциалынын өзгөчөлүктөрүн талдаган учурда бул суроолордун жоопторун табууга болот. Илимпоз-кесиптештердин пикирине караганда инвестициялык потенциалдын жалпыланган мааниси бир нече жеке потенциалдардан – эмгек, керектөө, өндүрүштүк, финансылык, институтционалдык, инфраструктуралык, инновациялык, табигый-ресурстук жана туристтик потенциалдардан түзүлгөндүгүн көрүүгө болот.

Айыл аймактарын өнүктүрүү көйгөйлөрүнүн чечилбей жатышы алардын улам курчуп жана терс көрүнүштөрдүн көбөйүшү өлкөнүн экономикалык өнүгүшүн артка тартып, алардын мазмунун бурмалап, өлкөдөгү социалдык мамилелерди татаалдаштырып, адамдардын жашоо чөйрөсүн булгап, аймактар аралык карама-каршылыкты жана аймактык тетири катышты курчутууга алып келиши мүмкүн. Изилдөөчү А.К. Аскарова өзүнүн изилдөөлөрүндө белгиленгендей “айыл жериндеги экономикалык реформа мезгили, анын социалдык мүмкүнчүлүгүн бузуу менен коштолот, - деп баса белгилеген. Бул Кыргызстан үчүн маанилүү көйгөйгө айланууда, анткени экономисттердин баасына караганда өлкөнүн 35,5% айыл чарбасында иштейт [6].

Кесиптеш илимпоздордун пикирине караганда азыркы айылдарда чечилбеген көйгөйлөр көп: калкты таза суу менен камсыз кылуу, жумушсуздук, жолдорду жакшыртуу, мектептерде окутуунун сапаты, медициналык борборлорду заманбап жабдуулар менен камсыз кылуу, жаңы маданий борборлорду, клубдарды, китепканаларды, эс алуу жана бош убактыны өткөрүү үчүн ар түрдүү маданий-саламаттык

жайларын, социалдык-инфраструктура объектилерин түзүү ж.б. Ошентип, аймактык көйгөйлөрдүн чечилбей жатышы өлкөнүн турмушуна гана терс таасирин тийгизбестен ошондой эле республиканын экономикалык жана аймактык бүтүндүгүнө да коркунуч келтирет. Айыл аймактарын өнүктүрүү көйгөйлөрүн изилдеген окумуштуулар да ушуну туура белгилеп жатышат [7].

Азыркы мезгилде коомдо аймактык көйгөйлөр, алардын курчутуу, татаалдыгы, аны чечүүнүн актуалдуулугу жөнүндө көз караштар да бир топ калыптанып калды. Илимпоз Т.Ж. Эркинбеков мындай деп белгилейт: “Аймактык көйгөйлөр ар бир өлкө үчүн өзгөчө маанилүү жана терең ой жүгүртүүнү талап кылат, анткени алар өндүрүш ресурстарына материалдык байлыкка, билим берүүгө бирдей жол ачуунун жоктугун туудурат, аймактардын көпчүлүк калкы дуушар болуп жаткан жашоо турмуштун сапатындагы теңсиздиктин күч алышына көмөк көрсөтөт” [8]. Кесиптештердин пикирине караганда Кыргызстанда республиканын шаарлар менен айылдарында тоолуу жана өрөөндүү жерлерде Түндүгүндө жана Түштүгүндө жашоонун сапаты жана деңгээли кескин айырмалангандыгы байкалат. Шаар жана айыл жеринде социалдык-экономикалык өнүгүүнүн текши эмес экендигин баса белгилеп, айыл жериндеги социалдык-экономикалык өнүгүүнүн артта калышы кыйла даражада айыл жери азык түлүк фондун түзүү жана кайра иштетүү тармагын сырьё менен камсыз кылуу менен гана чектелип калды десек болчудай. Ушунун кесепетинен адамдарга ресурс катары мамиле калыптанып, адамдын кызыкчылыгын экономиканын кызыкчылыгына баш ийдирүү орун алып адистиктердин жана кесиптердин колдонулушуна чек коюлуп калгандай. Ушундан улам жогоруда көрсөтүлгөн жараяндар өөрчүп жаткандыгын, андан тышкары айыл калкы шаар калкына салыштырганда ыңгайсыз шартта жашап жаткандыгын кошумчалап кетпесек болбос. Бирок көрсөтүлгөн көйгөйлөрдү чечүүнүн жолдору да али алыс эмес. Аймактык саясаттагы дотациялык-донордук мамиленин мурдагы тажрыйбасы аны өлкөнүн аймактарын кыйла прогрессивдүү өз ара пайдалуу жана өз ара толуктап турган кызматташтыкка буруу зарылчылыгын баштан өткөрүүдө. Республикалык илимпоздордун изилдөөлөрүндө соңку мезгилдерде Кыргыз Республикасынын Өкмөтү айыл калкынын социалдык-экономикалык турмушун жакшыртуу боюнча бир катар чараларды көргөндүгү белгиленген. Республиканын аймактары, анын ичинде айыл аймактарын социал-

дык-экономикалык өнүктүрүү үчүн бир катар программалар ишке ашырылып барууда. Алар: “Кыргыз Республикасын туруктуу өнүктүрүүнүн Улуттук стратегиясы”, “Кыргызстандын жаштар саясатынын концепциясы”, “2018-2020-жылдар мезгилинде Кыргыз Республикасынын региондук саясатынын концепциясы”, “2018-2040-жылдары Кыргыз Республикасын өнүктүрүүнүн улуттук стратегиясы”, “Кыргыз Республикасын өнүктүрүүнүн «Биримдик. Ишеним. Жаратмандык» программасы жана башка мамлекеттик программалары.

Азыркы мезгилде коомдо аймактык маселелерди чечүүнүн актуалдуулугу жөнүндө, андагы коюлган маселелердин татаалдыгы, аны чечүү зарылчылыгы жөнүндөгү көз караштар бир топ калыптанып калды. Аймактык саясаттын дотациялык-донордук мамилесинин мурунку тажрыйбасы өлкөнүн аймактарынын кызматташтыгын прогрессивдүү, өз ара пайдалуу жакка өзгөртүү зарылчылыгын баштан өткөрүүдө. Айылдык жашоонун абалы аймактык өзгөчөлүктөргө ээ жана жашап жаткан аймагы (району, айылы) менен шартталган. Айылдыктар тарабынан жашоо абалынын параметрлерлерине баа берүүдөгү ар түрдүүлүктөр Республиканын социалдык-экономикалык жактан өнүгүүсү тегиз эмес экендиги тууралуу жыйынтык чыгарууга мүмкүндүк берет.

Ошентип, изилдөөнүн маалыматтарынан белгилүү болгондой, рыноктук шартта айылдагы жашоонун абалы айылдын социалдык-экономикалык маселелерин чечүүдө дагы деле болсо көйгөйлүү багыт болуп кала берүүдө. Айыл бүгүн социалдык бүтүндүк катары рыноктук шартка болгон ыңгайлашуу потенциалында дагы да алсыз экендиги, жашоодо олуттуу болгон чөйрөгө (эмгекке, турмуш-тиричиликке,

үй-бүлөгө) карата айылдыктарда тынчсыздануу сезими жогору экендиги байкалат. Ошондуктан, айылдыктардын жашоо абалын жакшыртуу, айылдын негизин социеталдык бүтүндүк катары сактап калуунун бир топ ыңгайлуу жолдорун, ыкмаларын иштеп чыгуу бүгүнкү күндүн актуалдуу маселелеринен деп эсептейбиз.

Адабияттар:

1. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн программасы “Стабилдүүлүк, ишеним жана жаңы мүмкүнчүлүктөр”. - Б., 2015. - С. 17.
2. Меңдибаев Н. “Кыргызстандын айыл аймактарынын өнүгүшүнө көңүл буруу учурдун талабы” Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2019. - №4. - С.59.
3. Кыргызстандагы аймактардын өнүкпөй жаткандыгынын себеби эмнеде? [эл. ресурс]. - <https://cabar.asia/ru/kyrgyzstandagy-ajmaktardyn-n-kp-j-atkandygynyn-sebebi-ennede>
4. 2019-жыл кайра эле аймактарды өнүктүрүү жылы деп белгиленди. [эл. ресурс]. - <https://24.kg/kyrgyzcha/1056442019-jyil-kayra-ela-aymaktardy-önukturuu-jyily-dep-belgilendi/>
5. 2018-2040-жылдарга кыргыз республикасын туруктуу өнүктүрүү стратегиясы «Таза коом - Жаңы доор». Долбоор. - Б., 2018. - С.74.
6. Аскарлова А.К. Экономическая эффективность различных форм собственности и хозяйствования на селе (на примере Джалал-Абадской области): дисс. канд. экон. наук. - Бишкек, 2005. - С.134
7. Меңдибаев Н. Айыл социеталдык бүтүндүк катары өзгөрүлмөлүү коомдо. Монография. - Б., 2014. - С. 48.
8. Эркинбеков Т.Ж. Региональные особенности социального неравенства в Кыргызстане. Монография. - Бишкек, 2010. - С.103.